

ČESKÉ LÁTEŘENÍ A NORSKÉ SNĚNÍ

LEHCE SUBJEKTIVNÍ ZPRÁVA Z KONFERENCE

„UMĚLECKÁ KRITIKA – VĚC VEŘEJNÁ“

KONANÉ 22. ZÁŘÍ 2017 V CENTRU SOUČASNÉHO UMENÍ DOX

Přiznám se – a budiž to vytčeno před pomyslnou závorku – že jakožto někdo, kdo se považuje za ryziho praktika, přicházel jsem na konferenci a diskusi na téma „umělecká kritika“ s jistou podezíravostí. Nakonec jsem však byl za účast rád. To, co onen pracovní den v DOXu nabídl – hovořím-li na obecné rovině - a čeho jsem si asi nejvíc vážil, byla šance k setkání napříč médii, žánry a koneckonců i generacemi. Může to znít nadneseně a zároveň banálně, ale pravdou je že „kritika kritiky“ či jakési obecné uvažování o kritice, jakožto principu a službě (jak také zaznělo) se z veřejného – a koneckonců i soukromého – prostoru vytrácí, či již zcela vytratilo. Společnost, a logicky tedy i umění, se partikularizuje, tříští do „bublin“ (což není vina jen sociálních sítí) a možnost setkání a dialogu napříč těmito ostrůvky známých a kolegů je vzácná a vždy vítaná.

Podobně obecně jako jsem začal já zde, zahájila i sama konference – uvítáním náměstkyní ministra kultury Kateřinou Kalistovou a „odborným zahájením“ v podání Petra Fischera, čerstvě ustanoveného šéfredaktora stanice Vltava. Od prvního projevu samozřejmě nešlo očekávat z více než „obvyklé zdvořilosti“, ale přiznávám, že mne zarazila míra povšečnosti toho druhého. Fischer pojal svou promluvu spíše jako širší ideové vymezení situace a pojmu kritiky a byť slova o „kritice jako činu rozhodnutí“ či citáty z Waltera Benjamina (přirovnávajícího kritiku k alchymii) a Winstona Churchilla (který zase srovnával kritiku s alergickou reakcí upozorňující na problém) nejsou ve své podstatě nezajímavé, vyzněly pro mne jen jako prázdná rétorická cvičení. Podobný byl můj pocit z projevu Karly Hofmannové, který také tendoval spíše k filozofickému (a poměrně chaotickému) promýšlení pojmu kritika než ke slibovanému „Představení současného stavu, podmínek a výzev strategické podpory umělecké kritiky v ČR“. Jako mnohem zajímavější se tedy nakonec ukázaly být následující dva vstupy, z nichž zejména příspěvek Sindre Hovernaka se – jak ještě ukážu – ukázal být určujícím pro diskusi v uzavřenějším, stolovém, uspořádání. Pochopitelně, že v českém kontextu, kde prakticky neexistuje jakákoli veřejná podpora kritické práce, která by nebyla „schována“ pod – velmi nepočetnou - obecnou podporu non-profitních médií, zaujalo především jeho sdělení, že v Norsku lze získávat přímou osobní podporu kritické práce a to jak ze strany státu, tak soukromých nadací. Něco podobného je bohužel zatím v České republice v jakékoli formě nepředstavitelné a tak se obávám, že následující úvaha Sidre Hovernaka o tom, že ovšem taková podpora často vede k otázkám, zda podporovaný novinář/kritik může zůstat za těchto podmínek nadále nezávislý - či zda na něj lze jako na takového nadále pohlížet - zněla našim uším poněkud malicherně (jakkoli uznávám její relevantnost). Na obecné rovině však není v otázkách a podmínkách kritické práce v Norsku a České republice výraznějších rozdílů. Což lze chápat jako svého druhu důvod k radosti v kontextu závěrečného příspěvku této části konference. Situace na maďarské divadelní, a obecně kulturní scéně je - velmi kulantně řečeno – nešťastná a zejména nezávislá divadla

prežívají již řadu let mimo jakoukoli podporu z oficiálních míst. Že se tato situace nutně odráží i v praxi a postavení umělecké kritiky, která – stejně jako divadelníci – musí odolávat oficiální „doktríně“ a partajnickému systému obsazování důležitých pozic jsem ostatně věděl z líčení svých maďarských přátel. I tak bylo (další) přímé svědectví zajímavé a přineslo mi emoci jaksi obrácenou k pocitu z norského vstupu: zatímco tam bylo lze tak trochu závidět jaké etické problémy státní podpora kritiky přináší, zde se naopak dostavovala úleva, že situace u nás zatím není tak hrozná.

Pokud jsem zde ventiloval své jisté rozčarování z obecné úvodní „teoretické“ části konference, musím přiznat, že část opravdu diskutní, totiž ta stolová v omezenějším kruhu účastníků, můj dojem do značené míry napravila.

Ve své závěrečné zprávě shrnula naše jednání jeho moderátorka Jana Návrátová polovážně míněným heslem „české láteření a norské snění“. Jeho první část asi nejvíce ovlivnila skutečnost, že se u stolu sešlo velké množství zástupců odborných tištěných či internetových periodik: Svět a divadlo, Divadelní noviny, Taneční listy, Opera plus, Taneční aktuality. To se nutně muselo odrazit v převážně prakticistním rázu debaty a výběru témat. Ono „láteření“ nás vedlo dokonce k vytvoření pojmu „kritický prekariát“. Pod něj lze nakonec shrnout všechna témata týkající se přímého „provozu“ kritické praxe: odborný kritik (deníková kritika má jistě jiná specifika) nemůže především nikdy považovat svoji práci za jistou a stabilní (což je jeden z prvků prekarizace), protože jeho médium je ze své podstaty neziskové a tudíž vždy závislé na vnějších zdrojích, nejčastěji grantech. Což je situace, s níž je většina z nás smířená, na čem se však všichni shodli, je naprosto nutná potřeba možnosti získat dlouhodobější podporu pro naši činnost. „Zaláteřili“ jsme si také nad praktickou nemožností získat jiné zdroje, než ze státního rozpočtu, přičemž „ministerské granty“ jsou svou kapacitou i pravidly limitované, takže nakonec musí řada kritiků svou činnost (jejímž základem jsou například výjezdy mimo centra) dotovat z vlastních zdrojů. Právě zde – a to je již součástí onoho „norského snění“ – bychom uvítali možnost vytvoření fondu podporujícího (či dotujícího; stěží by někdy mohlo jít o zdroj primární) odbornou kritickou činnost. Výraznou výhodou by funkce takového na státu nezávislého fondu měla i v tom, že by perspektivně nepodléhala státní politice podpory kultury, která dlouhodobě stagnuje, ani aktuálním změnám politické reprezentace.

Součástí onoho „láteření“ byly i stížnosti na nedostatečnou vysokoškolskou přípravu budoucích adeptů kritiky a to jak v řemesle samotném, tak pokud jde o obecné znalosti oboru i širší kulturní rozhled. I zde jsme narazili na limity kritické praxe: pro praktikující kritiky je v zásadě nemožné věnovat se pedagogické práci, tj. spolupracovat například s příslušnými katedrami v rámci dlouhodobějších seminářů. A z druhé strany: vysokoškolští pedagogové se zas nemohou častěji uplatňovat jako píšící kritici, protože – mimo jiné – se jim taková činnost nemůže započítávat do publikační činnosti, jelikož většina odborných kritických periodik nemůže z podstaty svého fungování být tzv. impaktovaná a tudíž přijatelná v neblaze proslulém evaluačním „kafemlejnku“. S tímto tématem souvisela i diskuse nad fenoménem „elévů“, což by mohla být pro redakce žádoucí cesta jak získávat a vychovávat nové autory. Bohužel i zde jsme museli konstatovat, že za stávajících organizačních a finančních podmínek je podobná činnost na jiné než dobrovolné (a tudíž samozřejmě nehonorované) bázi nepředstavitelná a všechny pokusy konané tímto směrem (např. tzv. Studentský SAD časopisu

Svět a divadlo či webové aktivity Divadelních novin) narazily v minulosti na osobní, organizační i finanční limity a neměly dlouhého trvání. A zde jsme se – abych opět citoval Janu Návratovou – „norsky zasnili“ nad možností vytvoření podpůrného fondu, který by podobnou aktivitu, třeba formou stipendií pro vybrané autory či redakce podporoval.

Nehovořilo se však u našeho stolu jen o těchto pohřích praktických záležitostech. Jedním z probíraných témat – opět v kategorii „láteření“ – byla i obecná krize kritického myšlení a vůbec schopnosti přijmout kritiku v době, kterou mnozí nazývají postfaktickou. Zabývali jsme se otázkou, jakou platnost má kritický soud v časech, kdy neexistují nějaké výraznější myšlenkové či osobnostní autority, kdy každý může mít pravdu (či si to alespoň myslet a nechat se v tom utvrzovat svou „sociální bublinou“). Kritik může být v tomto milieu vnímán jako elitář, který si uzurpuje moc vynášet soudy, jež jdou často proti „popular vote“ většiny (viz například rozdílná hodnocení filmů kritikou a „zdola“ budovaným serverem ČSFD). Zdálo se nám, že současné paradigma takovýmto ojedinělým hlasům publikujícím často v exkluzivních nízkonákladových odborných periodících nesvědčí a snažili jsme se v diskusi najít způsob „jak z toho ven“. S tím souviselo téma, co vše by ještě měl kritik dělat, aby vyšel vstříc „masám“ (což je výraz, jenž zde používám – a bylo tomu tak i v diskusi – bez tradičního pejorativního zabarvení). Aniž bychom si možná dostatečně povšimli, vyrůstá generace, která si už nezvykne hledat informace nejen v klasických tištěných médiích, ale ani v těch internetových. Je to generace „odkojená YouTube“, generace krátkých textových zpráv a Twitteru. Jakkoli jsme se většinově shodli, že jsme „staromilci“ a osobně budeme vždy preferovat tradiční média, uvědomujeme si zároveň, že tomuto trendu nemůžeme čelit a nezbyvá nám než se s ním smířit, perspektivně se mu přizpůsobit a část svých aktivit přesunout právě do těchto nových médií. A opět jsme se v rámci „norského snění“ zamýšleli nad možným modelem podpory, protože od stávajících donorů a podporovatelů (většinově tedy Ministerstva kultury) výraznější pružnost v tomto směru v dohledné době čekat nelze.

Mgr. Jakub Škorpil

redaktor časopisu Svět a divadlo

a (spolu)zakladatel blogu NaDivadlo